

RODOLJUB ČOLAKOVIĆ

Riječ o našoj revoluciji

Kad su se oglasili prvi ustanički pucnji u Jugoslaviji protiv fašističkih okupatora i kvislinga, malo je ko mogao pretpostaviti da oni ne samo navješćuju rat fašističkim zavojevačima nego i svim snagama starog društvenog poretka. Prozvučće možda paradoksalno ali je istinito — ti ustanički pucnji nisu pozivali u socijalističku revoluciju, ali odnos dviju glavnih klasa jugoslovenskog društva — buržoazije i proletarijata — prema *tada najvažnijem nacionalnom* zadatku — rat protiv inostranih zavojevača — bio je takav da se oslobodilački rat neminovno isprepleo sa socijalističkom revolucijom.

KP Jugoslavije nije pozvala narode Jugoslavije na ustanak radi toga da bi se »loveći u mutnome« dočepala vlasti, kao što su tvrdili buržoaski klevetnici. Donoseći odluku o orijentaciji na oružani ustanak protiv fašističkih okupatora, KPJ je postupila dosljedno svojoj doratnoj klasnoj politici: boriti se za dnevne interese radnih ljudi, ne zaboravljajući pritom njihove trajne istorijske interese. Kakva bi ona partija radničke klase bila kad ne bi ustala protiv fašističke okupacije i svega što je ona radničkoj klasi, ostalim radnim ljudima i nacijama Jugoslavije u cjelini donijela.

Samo, trebalo je sad, u tim izvanrednim uslovima, kao što je fašistički okupacioni sistem, pronaći najefikasnije oblike i metode borbe. I trebalo je hrabrosti da se, uprkos svireposti okupatora, djeluje. KPJ je već prvih dana okupacije (Majsko savjetovanje 1941) uzela kurs na oružani ustanak, ne zanemarujući druge oblike borbe protiv pljačke, nasilja, genocida i svega što se zacarilo u našoj zemlji stravične 1941. godine.

Orijentacija KPJ na oružani ustanak nije bila gola propagandna parola. Formirani su vojni komiteti pri partijskim forumima sve do CK, prikuplja se oružje, organizuju razni kursevi itd. itd. Kakvu važnost Partija pridaje tim komitetima vidi se i po tome što je na čelu Vojnog komiteta pri CK KPJ sâm njezin generalni sekretar — Josip Broz Tito.

Takva orijentacija KPJ — jedine političke partije koja je nastavila da djeluje na teritoriji cijele Jugoslavije, bez obzira na rasparčavanje koje su izvršili fašistički zavojevači — imala je snažan odjek u širokim patriotskim slojevima. Poniženi i osramoćeni izdajom dojučerašnjih vlastodržaca, pritisnuti svakojakim nevoljama okupacije, oni su takvim stavom KPJ bili ohrabreni da nije sve izgubljeno, da pravi rat tek počinje. I nije slučajno što se broj članova KPJ povećao od aprila do jula 1941. od dvanaest na šesnaest hiljada.

Političke, organizacione i kadrovske pripreme u vezi sa orijentacijom KPJ na oružani ustanak omogućile su joj da vrlo brzo počne sprovoditi u život odluku koju je Politbiro CK KPJ donio 4. jula 1941. Ona je donesena onda kad je taj najviši forum KPJ s Titom na čelu, ocijenio da su sazreli spoljopolitički uslovi za početak ustanka — napad fašističke Njemačke na SSSR, mogućnost ratnog saveza između V. Britanije i SSSR. Dotad formirani vojni komiteti postaju, po pravilu, štabovi partizanskih odreda koji niču po cijeloj zemlji i već u julu 1941. počinju njihove akcije.

Objavljujući rat fašističkim zavojevačima, KPJ je znala kakav je to ogroman teret i kolika je to odgovornost pred istorijom. Stoga je ona tražila saveznike u onim slojevima jugoslovenskog društva koji su bili antiosovinski orijentisani. Saradnju i savezništvo radi borbe protiv inostranih osvajača KPJ nije uslovljavala ničim što bi značilo prihvatanje njenih stavova o društvenom uređenju. Uslov je bio samo jedan: oružana borba protiv fašističkih osvajača i njihovih poslušnika u našoj zemlji. To je bio glavni nacionalni zadatak i njemu je KPJ potčinjavala sve. To niukoliko ne znači da se ona, kao partija socijalističke revolucije, odrekla svojih načela, zaboravila svoje strateške zadatke, zatajila svoje klasno biće. Naprotiv, ona je takvim stavom potvrđivala da je nerazdvojni dio naroda iz koga je nikla, svoju vjeru u njegovo slobodarstvo i snagu da se nosi i sa tako strašnim neprijateljem kao što je fašistička zvijer. Ona je takvim stavom izražavala svoje klasno samopouzdanje i uvjerenje da će samo angažujući sav svoj borbena poten-

cijal za oslobođenje porobljene zemlje steći moralno-politički kapital koji će joj omogućiti postizanje njenih strateških ciljeva.

Oružane akcije partizanskih odreda iznenadile su fašističke okupatore, ali i naše prijatelje. Fašistički okupatori, koji su, blagodareći izdaji vrhova kraljevske Jugoslavije, komotno ušetalu u nju, bili su uobrazili da su terorom toliko zaplašili narod pa se niko neće usuditi da ustane protiv novih osvajača svijeta.

A kad je do ustanka ipak došlo, oni su smatrali da su to akcije »komunističkih bandita« koje će vrlo brzo likvidirati njihove i kvislinške policijske snage. Nije im bilo potrebno mnogo vremena da shvate, da nije riječ o akcijama bandita, nego o smišljenoj i planskoj akciji vojnih formacija čije je rukovodstvo njima objavilo rat, da se otvorilo novo ratište u Jugoslaviji koje se ne može likvidirati policijskim snagama, nego da se moraju angažovati veće snage regularne armije sa svim modernim naoružanjem, sve do tenkova i avijacije. Tako je i bilo od septembra 1941. sve do kraja rata.

Iako je Kominternu, poslije napada fašističke Njemačke na Sovjetski Savez, pozvala sve komunističke partije da pojačaju svoju borbu protiv fašističkih agresora, da organizuju sabotaže i diverzije, ipak su njeni rukovodioci bili iznenađeni obimom i žestinom ustaničkih akcija u Jugoslaviji. Oni nisu bili uvjereni u njihovu dugotrajnost, zato što nisu poznavali pravu snagu KPJ, njenu povezanost s radnim narodom, solidarnost njenih kadrova koji su izrasli za posljednjih desetak godina na vrelom jugoslovenskom poprištu žestokih klasnih bitaka. Rukovodiocima Kominterne bilo je, naravno, prijatno da čuju izvještaje o borbama jugoslovenskih partizana. Međutim, u njihovim direktivama i savjetima uvijek je bio prizvuk nepovjerenja — da možda ne shvatamo karakter rata koji se vodi, da nije riječ o borbi za izmjenu postojećeg poretka nego samo o borbi protiv fašizma, pa otuda njihova bojazan da ne zabrazdimo i time ne stvorimo teškoće Sovjetskom Savezu u njegovim odnosima sa zapadnim saveznicima. Ovi su, posebno konzervativni krugovi u Velikoj Britaniji i SAD, smatrali komunističke partije agenturama Sovjetskog Saveza. Zbog toga su zapadni saveznici primili vijesti o borbama partizanskih odreda s mješovitim osjećanjima — dobro je što se neko u porobljenoj Evropi bori protiv fašističke osovine, ali je nezgodno što tu borbu organizuju i predvode »sovjetski agenti«, a ne naši. Tu za njih neprijatnu činjenicu oni su znali, iako su svojoj javnosti saopštavali putem svih sredstava javnih komunikacija, da je to dje-

lo ostataka kraljevske vojske koje su organizovali i koje provode oficiri vjerni monarhiji pod komandom pukovnika Draže Mihailovića. Ta najružnija mistifikacija u drugom svjetskom ratu potrajaće dugo. Treba istaći da su u njenom razobličavanju aktivno učestvovali i oni koji su je lansirali u svijet, kad su uvidjeli da je priznavanje činjenica ipak najpametnija politika.

Činjenice, pak, bile su sasvim drukčije. KPJ u svojim nastojanjima da nađe saveznika u Jugoslaviji za vođenje rata protiv fašističkog okupatora ne samo što nije uspjela nego je dobila ljute neprijatelje upravo u onim snagama u zemlji koje je smatrala mogućim saveznicima. Naime, dio jugoslovenske buržoazije stupio je odmah otvoreno u službu fašističkih okupatora. To je bio nastavak njihove doratne proosovinske orijentacije. Drugi, pak, dio bio je antiosovinski orijentisan. Njihovi predstavnici sačinjavali su tzv. jugoslovensku vladu u izbjeglištvu, koja je u Londonu uživala status savezničke vlade. Ta vlada je bila protiv svakog otpora fašističkim okupatorima u zemlji, iako nije odbijala da se okiti tuđim perjem, to jest da u savezničkim zemljama populariše akcije partizanskih odreda kao akcije Draže Mihailovića. Naravno, one su izazivale divljenje savezničke javnosti i to je davalo ugled toj takozvanoj jugoslovenskoj vladi, koja je ubrzo svog nabijeđenog Robina Huda proizvela u generala i postavila za ministra vojnog izbjegličke vlade. Sprovodeći njenu politiku, Draža Mihailović je odbijao svaku saradnju s NOP-om, a posebno oružane akcije protiv okupatora, pod izlikom da će one izazvati represalije okupatora nad stanovništvom, pa je stoga pametnije odgoditi ih do povoljnijeg momenta.

Tito je lično vodio u dva maha razgovore s Dražom Mihailovićem. Već na prvom sastanku (Strudanik, septembar 1941), Titu je bio jasan politički profil pukovnika Mihailovića, ali mu je bilo jasno i to da pukovnik izražava mišljenje određenih slojeva i srpskog seljaštva a ne samo buržoazije. Njima ta politika čekanja, to čuvanje snage za odlučujući momenat može da izgleda čak i mudra, iako oni mrze okupatora. Stoga treba biti strpljiv i uporan u svojim nastojanjima, a praksa ustanka pomoći će i tim slojevima srpskog seljaštva da spoznaju da je stav Mihailovića u suštini izdajnički.

Stav »jugoslovenske vlade u izbjeglištvu« određen je bio njenim strahom od naoružanog naroda, a upravo njegovi predstavnici pozivali su na saradnju Dražu Mihailovića. Takvim stavom političke stranke, koje su bile zastupljene u toj tzv.

vladi, ostale su dosljedne svojoj antidemokratskoj politici izuzetnih zakona protiv radničkog i nacionalnooslobodilačkog pokreta. U tome su bile jedinstvene sve buržoaske stranke u staroj Jugoslaviji, čak i one koje su željele da ih smatraju demokratskim i bile u opoziciji diktatorskim režimima u kraljevskoj Jugoslaviji. Takve su ostale i u vrijeme rata kad je bila u pitanju nacionalna sudbina svih naroda Jugoslavije. U takvom istorijskom trenutku one su vodile računa samo o svojim uskoklasnim interesima i svojim klasnim privilegijama koje su željele da svim sredstvima osiguraju poslije pobjede nad fašističkom osovinom. Oružana borba naroda pod rukovodstvom KPJ, pa još i kakva-takva saradnja s njome, nosila je u sebi opasnost da će taj narod poslije pobjede težiti da kaže slobodno svoju riječ o uređenju državne zajednice. Kao klasa, taj dio buržoazije nije imao klasnog samopouzdanja, nije bio na visini istorijskog trenutka, nije imao političke smjelosti da krene u oružanu borbu i da prihvati saradnju s KPJ. Naprotiv, izabrano je drugo — uništiti NOP i njegove oružane formacije, bacio je pod noge nacionalnu čast, doveo u pitanje nacionalnu budućnost naroda Jugoslavije i srozao se, kao Kvisling *sui generis*, u blato nacionalne izdaje.

Na Savjetovanju u Stolicama (septembar 1941) Tito je opširno govorio o svom susretu s Dražom Mihailovićem. Na osnovu njegovih ocjena zaključeno je da ne prekidamo svaku vezu s njegovim pristalicama, čak da nastojimo da ostvarimo saradnju sa onim njegovim, istina rijetkim, oficirima koji su bili za oružanu borbu protiv okupatora. Takav stav smo sprovodili gdje god je bilo moguće, iako su naši borci, pa i neki komandiri, bili raspoloženi da odmah raščiste račune s četnicima Draže Mihailovića. Međutim, logika borbe bila je takva da je Draža Mihailović morao da pokaže svoje pravo lice. Poslije niza neprijateljskih postupaka prema borcima partizanskih odreda (zarobljavanje na prepad i predavanje Nijemcima tako zarobljenih partizana, napadi na partizanske manje grupe i sl, Draža Mihailović je, početkom novembra 1941. godine, krenuo u napad na Užice. Bio je razbijen na Trešnjici, i naše jedinice su se u kontranapadu već približavale bazama Draže Mihailovića na Ravnoj Gori. Tada je on zatražio primirje, na koje je Vrhovni štab, dosljedan u svojoj politici širine i strpljenja pristao. To su bili dramatični dani po ustanak u zapadnoj Srbiji. Fašistički okupator već je privlačio znatne snage u cilju napada na oslobođeni teritorij, mobilisući pritom nedićevce, ljotićevce i Pe-

ćančeve četnike. Ubrzo se u tom društvu našao i Draža Mihailović, koji je poslije poraza kod Užica, uspostavio neposrednu vezu s njemačkom komandom u Srbiji (Divci, novembar 1941) radi zajedničke borbe protiv NOP-a i njegovih oružanih formacija.

Pred nadmoćnom njemačkom silom naši odredi morali su se povući na jug, u Sandžak. Vrhovni štab prelazi u Bosnu, gdje se formira Prva proleterska brigada, prva jedinica regularne armije NOP-a. Tito, analizirajući situaciju nastalu poslije povlačenja iz zapadne Srbije (Rogatica, decembar 1941) ukazuje da se Draža Mihailović u toku njemačke ofanzive razobličio u očima svih patriota kao saradnik okupatora. Po naređenju tzv. jugoslovenske vlade u Londonu, on započinje građanski rat koji će narode Jugoslavije stajati dodatnih žrtava koje su i tako ogromne. Linija između tog dijela jugoslovenske buržoazije i NOP-a je povučena; i na riječima antiosovinski raspoložen dio buržoazije stupio je u službu fašističkih okupatora. Bez obzira na to, mi ćemo ostati čvrsto na pozicijama narodnooslobodilačke platforme NOP-a. Pozivamo sve patriote, koji su uvidjeli kakvu podlu igru vodi Draža Mihailović i njegovi londonski pokrovitelji, da se priključe NOP-u radi borbe za oslobođenje zemlje.

Takav stav će Tito još jasnije (i slikovitije) formulisati na Savjetovanju u Ivančićima (početak januara 1942). Prema izjavi Cvijetina Mijatovića, učesnika Savjetovanja, Tito je rekao: »Maslinova grančica svima koji su za oružanu borbu protiv fašističkih okupatora, bez obzira na njihovo političko uvjerenje, a mač fašističkim pomagačima«.

Bilo je tada, a ima i danas, žustrih revolucionara koji su zaključke u Ivančićima shvatili ili tumačili kao objavu klasnog rata jugoslovenskoj buržoaziji od strane KPJ. Mislim da oni ne mogu da shvate dijalektiku istorijskog zbivanja, njegove zakonitosti i protivrječnosti, privid i suštinu događaja, te zbog toga sve do te mjere pojednostavljaju da to onda i nije nikakva analiza date situacije nego nabijanje stvarnosti u bezživotne šeme. To u politici neminovno vodi u sektaško zastranjivanje i revolucionarnu retoriku od čega revolucionarni radnički pokret po pravilu trpi štetu.

Politika KPJ pod Titovim vođstvom bila je skroz nedogmatska i nešablonska. Ona se zasnivala na istinskom, to jest stvaralačkom marksizmu. Stoga zaključci sa Savjetovanja u Ivančićima nikako nisu sužavali bazu NOP-a. Oni ne znače: za građanski rat protiv buržoazije, nego znače — za rat protiv

inostranih osvajača i njihovih pomagača u našoj zemlji. U duhu takve politike, mi formacije takozvane jugoslovenske vojske u otadžbini (četnike Draže Mihailovića) nismo tukli zato što su one bile vjerne monarhiji i buržoaskom poretku, nego zato što su bile žandarmerija fašističkog okupatora.

KPJ je u sprovođenju takve politike bila dosljedna do kraja rata, što nikako ne znači da NOP nije izgrađivao organe narodne vlasti i razne organizacije neophodne i za vođenje rata, i bile jemstvo narodu, koji je nosio teret rata, da sve žrtve i stradanja neće biti uzaludni. Kad su 1942 (februar) objavljeni »Fočanski propisi« u njima se o organima vlasti govori kao »privremenim organima narodne vlasti«, jer tada još nisu bili sazreli ni unutarpolitički a još manje spoljnopolički uslovi da ih nazovemo pravim imenom — organi nove narodne vlasti, iako su to oni, objektivno, bili još 1941, kad su tek nikli. Učiniće to Tito u svom poznatom pismu (ljetu 1942) CK KPH u kome govori o karakteru narodnih odbora.

Razvitak događaja u Jugoslaviji i na savezničkim frontovima mijenjao je odnos snaga u korist NOP-a, što se očigledno pokazalo poslije neuspjeha četvrte i pete ofanzive u kojoj je Draža Mihailović pretrpio težak vojnički i politički poraz. Kapitulacija Italije i razoružavanje nekoliko italijanskih divizija na našem tlu omogućilo je priliv desetina hiljada novih boraca u NOVJ, tako da je ona u junu 1943. godine brojala 300 hiljada boraca pod oružjem. To je bila oružana snaga NOP-a koji je držao vlast na nizu oslobođenih teritorija. Nju su oličavali narodni odbori od mjesnih, sreskih, okružnih i oblasnih do zemaljskih antifašističkih vijeća u Sloveniji i Hrvatskoj, a u završnoj fazi priprema bila su takva vijeća u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori. Pored KPJ i SKOJ-a stvorene su u toku rata masovne organizacije omladine, žena i pionira koje su sve bile objedinjene u Narodnom frontu koji je bio politička organizacija radnog naroda pod rukovodstvom radničke klase i njene avangarde KP Jugoslavije. Stekli su se dakle uslovi potrebni za stvaranje nove države — demokratske federativne zajednice naroda i narodnosti Jugoslavije.

Temelji novoj državi udareni su u novembru 1943, na Drugom zasjedanju AVNOJ-a u Jajcu. U njegovim dokumentima ne govori se o izmjeni društveno-ekonomskih odnosa, čak se ne ukida ni monarhija, ali iz svih njih zrači pobjedonosna revolucija. Jer, šta je to što je postavilo kao temelj nove državne zajednice *ravnopravnost naroda i narodnosti* Jugoslavije

ako nije pobjeda radnog naroda nad nacionalnim ugnjetavanjem i hegemonijom. Jer, ko je to koji zabranjuje Petru Karađorđeviću povratak u zemlju ako nije pobjednički radni narod. Odluke Drugog zasjedanja AVNOJ-a otvorile su pred svim narodima i narodnostima svijetlu perspektivu slobodnog i stvaralačkog života, bez eksploatacije i ugnjetavanja, djelovale mobilizujuće na one koji su se još kolebali da stupe u borbu.

Demokratska federativna Jugoslavija bila je programatski zahtjev KPJ od prije rata. On je formulisan još u jesen 1936. na Savjetovanju aktiva KPJ u Moskvi. U radu tog aktiva učestvovali su Tito i Kardelj, dvojica glavnih neimara taktike i strategije KPJ od prelaska njezinog rukovodstva u zemlju (mart 1938). Upravo taj prelazak i tri godine upornog rada na izgradnji KPJ i na njenom povezivanju s radničkom klasom i radnim narodom uopšte, osposobilo je KPJ da ratnu buru dočeka spremno. Idejno jedinstvena, organizaciono čvrsta, s prekaljenim kadrovima, ona je mogla da djeluje smjelo i trezveno, da vješto i mudro vodi brod naše socijalističke revolucije u burnim vodama drugog svjetskog rata, u složenim uslovima neočekivanih ratnih saveza, da manevriše, uzmiče i napada, šireći neprekidno svoj uticaj na odlučujuću snagu svake revolucije — radne ljude svih naših naroda.

Branioci poražene buržoazije žele da KPJ prikažu kao partiju koja se grabila za vlast i da je radi toga gurnula narode Jugoslavije u katastrofu koja se mogla izbjeći da smo vodili »mudru« politiku. Drugim riječima, trebalo je da narodi Jugoslavije pokorno argatuju u svojoj zemlji ili u njemačkim fabrikama za potrebe hitlerovske vojne mašine, da mirno gledaju kako okupatori koriste sva dobra njihove zemlje radi porobljavanja svijeta, da, znači, time pomognu fašističkim varvarima da pokore narode i zakoče njihov napredak. To je »mudrost« čifta i filistara, na koju se oslanjala jugoslovenska buržoazija. Odvratna uvijek, u uslovima drugog svjetskog rata, ta »mudrost« je promijenila kvalitet — postala je nacionalna izdaja.

KPJ je apelovala na druga svojstva širokih narodnih masa — na njihovo slobodarstvo i borbenu tradiciju, na njihovu spremnost na svaku žrtvu radi bolje budućnosti, na njihov nacionalni ponos, na sve ono što nas je kao narode održalo na ovim prostorima. Tako su se, na sreću sviju naroda Jugoslavije, u odlučujućem trenutku njihove istorije susreli: snaga koja je tinjala u dubinama naroda kao rudimentarna revolucionarna energija i najnaprednija misao o oslobođenju oličena u ideolo-

giji, organizaciji i kadrovima KPJ. Probuđeni njome, organizovani i primjerom predvođeni, radni ljudi naše zemlje odbranili su čast svih njenih naroda i narodnosti, doprinijeli svjetskoj pobjedi nad mračnjačkim fašizmom, izmijenili društvene odnose u našoj zemlji i otvorili perspektivu slobodnog stvaralačkog života za sve njih. Jednom riječju, izvršili su, pod Titovim, i junačkim i mudrim vođstvom, u uslovima rata protiv fašističkih osvajača i njihovih pomagača, socijalističku revoluciju: svoju, autentičnu, neponovljivu, kao što su sve revolucije koje kreću naprijed razvitak naroda.